

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRESEL TUTUM VE DAVRANIŞ DÜZEYLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ÇALIŞMA: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Acungil

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0003-0794-0225

Öz

Sınırsız tüketim olgusunun zaruri bir durum olarak sunulduğu günümüzde, çevrenin sahip olduğu kaynaklar üzerinde büyük bir baskı bulunmaktadır. Bireylerin hazlarının tatmini için hızla kaynakların tüketildiği ve hızla çevrenin yok edildiği bu çağda, çevreyi korumanın önemi her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu bakımdan çevresel konularda bilinç kazanmış, çevresel duyarlılık ve farkındalıkları yüksek bireyler yetiştirmesi önem arz etmektedir. Üniversite öğrencileri, hem geleceğin çeşitli kurumları etkileyecek ve yönlendirecek profesyonel kişileri olarak, hem de yeni nesillerin yetiştirilmesinde önemli görevlere sahip ebeveynleri olarak temiz ve sağlıklı çevrenin sürdürülebilirliğinde etken olacaklardır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin çevresel konulardaki yaklaşımlarının ne durumda olduğu ve çevresel konularda ne gibi eksikliklerin olduğunu tespit etmek çevresel konuların çözümünde etken olacaktır. Çalışmada öncelikle çevre-toplum, çevre-tüketim kültürü ilişkileri ele alınmış ve çevresel kavramlar açıklanmıştır. Ardından Tokat il merkezinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranış algılarını tespit etmeye yönelik olarak 1457 öğrenciye yönelik bir alan çalışmasına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular sonuç bölümünde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tüketim kültürü, Çevresel duyarlılık, Çevresel tutum, Çevresel farkındalık, Çevresel davranış

A Study on Determining Environmental Attitudes and Behavioral Levels of University Students: The Case of Tokat Gaziosmanpaşa University

Abstract

There is quite a lot of pressure on the resources of the environment today, where the fact of unlimited consumption to be presented as an necessary situation. In this age, where resources are quickly consumed for the satisfaction of individuals' pleasures and the environment is rapidly destroyed, the importance of protecting the environment is gaining importance every day. In this sense, it is important to raise consciousness of environmental issues and to raise individuals with high level of environmental consciousness. University students, that both as people who will influence the future of various institutions and as parents with important roles in the upbringing of new generations, will be influential in the sustainability of a clean and healthy environment. In this context, determining how the university students' approaches to environmental issues are and what are the deficiencies in environmental issues will be effective in solving. In the study, firstly, environment-society, environment-consumption culture relations and environmental concepts are explained. Then, a field study was conducted for 1457 students in order to determine environmental attitude, consciousness, sensitivity and behavior perceptions of university students studying in Tokat city center. The findings are discussed in the conclusion section.

Keywords: Consumption culture, Environmental sensitivity, Environmental attitude, Environmental consciousness, Environmental behavior

---

* Makale geliş tarihi: 25.12.2018
Makale kabul tarihi: 07.02.2019
Erken görünüm tarihi: 14.08.2020

Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Davranış Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan beri, çevre ile arasında karşılıklı bir dönüşüm ilişkisi olagelmıştır. Çevre ve insan arasında çok eskilerden beri var olan bu ilişkide insan, hem bu etkileşim içerisinde çevreyi dönüştürmüş hem de aynı şekilde çevrenin etkileri ile dönüşmüştür. Bu döngü, insanoğlunun çevreyi tamamen kendi çıkarına kullanma hırsı neticesinde bozulmuş ve bu hırs çevre ile birlikte insanın kendisini de doğrudan etkilemeye ve tehdit etmeye başlamıştır. Değişim geçiren bu etkileşimin sonuçları insanoğluna endüstri devrimine kadar çok fazla bir sorun olarak yansımamakla birlikte, bu dönemden sonra çevre sorunları yoğunlaşmış ve toplumsal yaşantıyı derinden etkilemiştir. Endüstrileşme ile birlikte çevre sorunlarının her geçen gün artış göstermesi, çevre ile ilgili sorunlara karşı bir toplumsal ve siyasal hareketliliğin başlamasına yol açmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında denk gelen süreçte çevre sorunlarına yönelik adımlar atılmaya ve çevresel hareketler gelişmeye başlamıştır. Rachel Carson öncülüğünde 1960’larda gelişmeye başlayan çevresel hareketler ilerleyen yıllarda uluslararası düzeyde birçok konferans, toplantı ve zirvenin yapılmasıyla günümüze kadar süreklilik göstermiş ve çevrenin korunması noktasında bazı ilke ve uygulamaların öncüsü olmuştur. Ancak günümüze kadar süregelen bu çabaların gerçekten bir çözüm üretmek amacıyla mı yapıldığı yoksa çevre ile ilgili bir şeyler yapılmaya çalışıldığı izlenimi vermek amacıyla “göstermelik” mi yapıldığı tartışılmalıdır. Ancak bir gerçek var ki insanoğlu çevreyi hızla kirletmekte ve yok etmektedir. Kendi eliyle oluşturduğu ve kendi sonunu hazırladığı bir tüketim toplumu anlayışı içerisinde akıl almaz bir bolluk içerisinde insanoğlu yaşamını sürdürmektedir. Bu anlayış, kalkınma ve çevre arasında bütünleşmiş bir ilişkinin sürdürülmesi gerektiği fikrinin modernleşme ile ortaya atılması sonucu gelişen bir tüketim yapısıdır. Baudrillard’ın (2017:20) belirttiği gibi “tüketim”in tüm yaşamı kuşattığı, tüm etkinliklerin aynı birleştirici biçime uygun olarak zincir oluşturduğu, insanı ödüllendirme yollarının an be an önceden ayarlandığı, “çevre”nin bir bütün

oluşturduğu, bütünüyle iklimlendirildiği, düzenlendiği, kültürelleştirildiği bir noktadayız. İşte bu noktada çevreyi tamamıyla tüketmeye yönelik gelişen bu anlayışın çözümünde insanların çevreye yönelik sahip oldukları olumlu tutum, farkındalık, davranış ve duyarlılığın önemi büyüktür. İlk olarak aile içinde çevre bilincinin aşılması gereken bireylere, daha sonra ilk, orta ve lise eğitim kurumlarının ve en nihayetinde üniversitelerin çevre bilincinin sürdürülebilirliğine katkı sunması gerekmektedir. Üniversiteler gelecek nesillerin yetişmesinde etkin rol oynayacak bireylerin yetiştirilmesindeki son noktadır ve bu üniversitelerde eğitim gören bireylerin çevre ile ilgili yaklaşımlarının ne düzeyde olduğu önem kazanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Tokat il merkezinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranış algılarını ölçmek amaçlanmıştır. Çevre ile ilgili olumlu tutum ve farkındalıklarının olup olmadığı, çevresel duyarlılıklarının yüksek olup olmadığı ve sahip olunan tutum, farkındalık ve duyarlılıkların ne oranda çevresel davranışa yansıdığı bu çalışmada araştırılmıştır.

1. Çevre ve Toplum

Çevre kavramı, insan etkinlikleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş vd., 2009: 51). Doğada hiçbir canlı tek başına bulunmaz. Canlının bulunduğu yerdeki fiziksel-kimyasal koşullar ve diğer canlılar, o canlının çevresini meydana getirir. Yani her organizmanın çevresinde canlı ve cansız olmak üzere iki çevresi bulunmaktadır. Canlı organizmalardan biri olan insan da hem çevresini etkiler hem çevresinden etkilenir (Dinçer, 1988: 6-7). İnsanoğlu var olduğundan beri çevre ile diyalektik ilişki içerisinde olmuştur. Bu ilişkide insanoğlu çevreden her türlü gereksinimi karşılarken hem çevreyi dönüştürmüş, hem de çevrenin mevcut şartlarına uyum göstermenin yollarını arayarak çevre tarafından dönüştürülmüştür (Şengün, 2007: 157). Aşama aşama gelişme gösteren insanoğlunun günümüzdeki uygarlık seviyesine gelmesi insan-çevre ilişkisinin biçimlendirdiği bir sürecin sonucudur (Birdişli, 2014: 28). İnsan ve çevre arasındaki karşılıklı diyalektik ilişki, toplumların sosyo-kültürel ve organizasyonel yapısı tarafından belirlenmiş ve toplumsal olarak yapılanmıştır. Her toplum, çevre ile olan ilişki biçimini kendi meydana getirmiş ve her toplum kendi çevre düşüncesini oluşturmuştur yani her toplumun ve üretim biçiminin, çevrenin kaynaklarını kendine özgü kullanma biçimi bulunmaktadır (Tuna, 2006: 6-7). Fakat bu değişik kullanma biçimleri, toplumların yaşamını biçimlendirmekle birlikte aynı zamanda çevre üzerindeki baskıların da artmasına yol açmıştır (Birdişli, 2014: 28). Toplum yapısında

meydana gelen değişimler, çevre üzerinde insanoğlunun denetiminin artmasının yanı sıra insan davranış ve eylemleri ile duyum ve düşünce biçimlerini de değiştirmiştir (Dinçer, 1988: 18).

Avcı-toplayıcı toplum döneminde çevre ile karşılıklılık temeline dayalı, uyumlu bir ilişki gelişmiş; bu çevreye bağımlı olma anlayışı, insanoğlunun kendini çevrenin bir parçası olarak düşünmesine yol açmıştır. Bu dönemde çevre-insan ilişkisinin en önemli özelliği insanların ancak kendi gereksinimlerini karşılayacak kadar çevreden faydalandıkları gerçeğidir (Butzer, 1971: 404). Tarımcı toplumlar döneminde çevre-insan arasındaki uyumlu ilişki sekteye uğramaya başlamıştır. Tarımcı toplumlar döneminde toplumun temel anlayışı çevreyi sömürme üzerine kurulmaya başlamıştır. Bu dönemde insanoğlu çevresel kaynakları aşırı şekilde sömürmeye başlamış, çevre üzerindeki egemenliğini meşrulaştırmıştır (Tuna, 2006: 9-11). İnsanoğlu, kendi gereksinimleri ve öngörülerini çerçevesinde çevre ile ilişkisini şekillendirmiş ve kendisinin de bir parçası olduğu çevrenin etkisini yok sayarak kendi konumunu güçlendirme yoluna gitmiştir (Gül, 2013: 18). İnsanoğlu bu süreçte kendini merkeze almış ve çevreyi ikinci plana atmıştır. Tarım toplumlarında çevre-insan döngüsü çevre aleyhine bozulmaya başlamış ve yaşanan bu dönüşüm zararlı sonuçlar vermeye başlamıştır. Zararların farkında olan insanoğlu, sahip olduğu birikimler ile bunları ortadan kaldırmanın çözümlerini aramıştır (Şengün, 2007: 157).

İnsanoğlunun çevre ile bulunduğu etkileşim içinde gelişen ortak yaşam ağı, Endüstri devrimi ile hızla çevre aleyhine bozulmaya başlamıştır. Bu dönemde yaygınlaşan ticaret ile birlikte gelişen açık ve serbest düşünce, Rönesans'ın da etkisiyle kapitalizmin temel dayanaklarından biri olan bireyciliği öne çıkarmış ve bu durum çevreye mekanistik/araçsal bir bakış açısının da (Şahin, 2012: 42) gelişmesine yol açmıştır. Bacon, Galilei, Descartes, Newton, Kepler gibi düşünürlerin fikirleri de bu mekanik çevre görüşünün derinleşmesine katkı sunmuştur (Birdişli, 2014: 31-32). Artık, üretim, insan gereksinimi gidermek için değil pazar için yapılmaya başlanmıştır. İnsanı çevrenin sahip olduğu kaynakların efendisi olarak gören bu bakış açısıyla gelişim gösteren endüstrileşme süreci, doğal kaynakların tüketilmesi temeline dayanmıştır. Endüstriyel kapitalizm olarak da ifade edilen bu dönemin gelişmesiyle üretim faaliyetlerinin insan-çevre ilişkisinde neden olduğu asimetri şu şekilde gerçekleşmiştir (Bell'den akt. Birdişli, 2014: 33):

- “Kaynakları” sömürmek ve tüketmek
- Üretim atıklarını çevreye bırakarak onları kirletmek
- Faunayı değiştirmek
- Florayı değiştirmek.

Endüstriyel kapitalizm düşüncesinin yaygınlaşmasından itibaren toplumlar sürekli olarak niceliksel maddi zenginliğin artırılmasını hedeflemiş ve bunun peşinden koşmuşlardır. Sınırlı kaynaklara sahip dünyada sınırsız bir genişleme arzusu, çevre sorunlarını günden güne artırmış ve gelecek kuşakları tehdit etmeye başlamıştır (Çoban, 2012: 72). Çevre varlıklarına, üretim sürecine sunmuş oldukları katkı çerçevesinde değer veren ve onları değişim değeri üzerinden değerlendiren endüstriyel kapitalizmin insan merkezli çevre anlayışı, yegane amacı tüketmek olan, gereksiniminden daha fazla tüketimi özendiren ve bireyin psikolojik anlamda doyuma ulaşmasını sağlayan bir tüketim kültürü ve tüketim toplumdur.

2. Çevre ve Tüketim Kültürü İlişkisi

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te tüketim kelimesinin anlamı “üretilen ya da yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşısı” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr). Bir diğer tanıma göre ise tüketim, mal ve hizmetlerin insan taleplerini karşılamak üzere son kez kullanılışıdır (ÇEKUD, 2016). Raymond Williams'ın (1976: 78) belirttiğine göre ise tüketim kelimesi (consume), tamamen almak, yutmak, harcamak, tüketmek anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamıyla, atık, aşırılık ve harcama olarak tüketim, bir şekilde kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi gereken kapitalist ve sosyalist toplumların üretici öneminin paradoksal varoluşunu simgelemektedir (Featherstone, 2007: 21). Nesnelere “kullanım”ı sadece nesnelere yavaş yavaş “kaybolmasına” götürmektedir. Nesnelere “şiddetle yitirilmesinde” yaratılan değer çok daha yoğundur. Bu yüzden yok etme, üretime temel alternatif olarak kalır: Tüketim, sadece üretile yok etme arasındaki aracı bir terimdir. Tüketimde, kendisini yok etmeye, aşmaya, dönüştürmeye yönelik derin bir eğilim vardır. İşte burası, tüketimin anlamını kazandığı yerdir. Mevcut gündeliklikte tüketim çoğu zaman yönlendirilen tüketimcilik olarak üretkenlik düzenine bağımlı olmaya devam eder. Bundan dolayı nesnelere çoğu zaman “gıyaben” üretimcilik düzeninde yer alırlar ve bu nedenle bollukları bile çelişkili olarak kıtlığı simgelerler (Baudrillard, 2007: 47).

Tüketim artık günümüzde masum bir eylem olarak görülememekte, ancak dünya çapında insanları üretim, tüketim ve de risklerin birikimi açısından birbirine bağlayan karşılıklı bağımlılık ve ağ zincirlerinin bir parçası olarak görülebilmektedir (Featherstone, 2007: xviii). Kapitalist tüketim kültürü her geçen gün daha baskın hale gelmekte ve daha çok tüketerek daha mutlu olunacağı vaat edilerek bir tüketim toplumu oluşturulmaktadır (Dal, 2017: 2). Tüketim toplumunun bireylerde oluşturduğu haz gereksiniminin tatmini ise tüketimi tetikleyen temel güdüdür (Karakehya, 2013: 780).

Tüketim kültürü kavramı ise kişilerin zevklerini, sosyal değerlerini ve tüketicilerin yaşam biçimlerini ifade eden masum bir kavram gibi bizlere sunulmaktadır. Gerçekte ise tüketim kültürü, “tüketicilerin çoğunlukla faydacı olmayan, statü arama, başkalarıyla arasında fark meydana getirme ve yenilik arama gibi amaçlarla mal ve hizmetleri tutkuyla arzuladıkları, peşine düştükleri, elde etmeye çalıştıkları bir kültüre karşılık gelir” (ÇEKUD, 2016). Tüketim kültürünün gelişmesi piyasaya daha çok mal sunulması, daha fazla hava yolculuğu, daha fazla atık, kirlilik ve karbondioksit emisyonu anlamına gelmektedir. Tüketim kültürünün küreselleşmesi, dünyamızı ve geleceğimizi sürdürülemez bir oranda tüketmemizi hızlandırmaktadır (Featherstone, 2007: xvi).

Tüketim kültürü, nesnenin kullanım değeri ve dayanma süresine artık saygı göstermeyen ve mallarını fırlatıp atan ya da onları toplumsal ve ekonomik konum ya da modanın vb. kapislerine göre değiştiren bireyden, ulusal ve uluslararası çaptaki savurganlığa kadar ve hatta kendi genel ekonomisi ve doğal zenginliklerinin kullanımı bakımından tüm insan türüne özgü gezegen genelinde bir savurganlığa kadar zenginliklerin har vurulup harman savrulmasına yol açmıştır (Baudrillard, 2007: 41). Günümüzde üretilen her şey, kullanım değerine ya da muhtemel kullanım süresine göre değil, tam tersine hızı ancak fiyatların enflasyonunun hızıyla karşılaştırılabilecek yok oluşa göre üretilmektedir (Baudrillard, 2007: 46). Tüketim toplumu, aynı zamanda tüketimin öğrenilmesi toplumu, tüketime toplumsal bir biçimde alıştırılma toplumdur. Diğer bir ifadeyle yeni üretim güçlerinin ortaya çıkmasıyla ve en yüksek verimlilik taşıyan ekonomik sistemin tekeli yeniden yapılamasıyla orantılı yeni ve özgür bir “toplumsallaşma” tarzıdır (Baudrillard, 2017: 95). Tüketim toplumu, var olmak için nesnelere gereksinim duymakta, daha doğrusu onları “*yok etmeye*” gereksinim duymaktadır. Günümüz toplumlarında tüketim, kapitalizm olgusu ile birlikte insanların masumane fizyolojik gereksinimlerini karşılama anlayışından sınırlarak, sınırsız ve doyumsuz bir gereksinim haline dönüşüm geçirmiştir. Bu anlayış ise bireyleri kapitalizmin bir gereği olarak üretimden çok tüketime yönlendirmekte ve toplumların tüketim toplumu olarak adlandırılmasına yol açmaktadır. Öyle ki, bireylerin nesnelere yükledikleri kıymet, hangi nesnenin tüketileceği gibi pek çok konuda karar verici merci, üreticiler yani kapitalist sermaye sahipleridir. Burada topluma dayatılan yegane amaç ise tüketmek; öncekine göre daha fazla tüketimi özendirmek ve bireyin psikolojik anlamda doyuma ulaşmasını sağlamaktır. Tüketim, fizyolojik gereksinimlerinin karşılanmasından ziyade kodlar ve kurallarla düzenlenmiş bir göstergeler sistemi haline gelmiştir. Bireylerin gerçek gereksinimleri ile gerçek olmayan gereksinimleri arasında bir farklılığın kalmadığı tüketim toplumunda, tüketim malları almak ve bunları sergilemek bir statü göstergesi ve sosyal sınıflandırma içinde konumlandırılan bir araç olmuştur (Nar, 2015: 945-946). Tüketim

toplumunun ön plana çıkardığı birey, sonsuz bir tüketim açlığına sahip, istikrar yerine kullanıp atmayı, sürekli değiştirmeyi arzulayan, nesnelere yanında kurum ve kişilere de bağlılık duymayan, anı yaşamayı seven bir prototiptir (Zencirkıran, 2018: 109). Bu yapıda birey, bir taraftan kendini toplumsal olarak diğer bireylerden imtiyazlı görürken diğer taraftan da tüketim toplumu ile bütünleşmiştir (Nar, 2015: 946).

Günümüzde ekolojik dengenin bozulması, iklim değişikliği, sera etkisi ve çevrenin bozulmasında temel sebep, kapitalist sistemin ortaya çıkarmış olduğu tüketim kültürünün dünya üzerinde çok fazla genişlemesi ve çevrenin kaynaklarını sınırsız addedilerek tahrip etmesidir. Sadece üretilen nesnelere çevreye bırakılması değil, aynı zamanda bu nesnelere üretim süreçleri de çevre için zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Üretim sürecinde kullanılan enerji, su, ağaç vb. doğada bulunan birçok varlığın üzerine yük bindirmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla çevre, tehlikeli boyutlarda kirlenmeye başlamıştır. Bir ürünün kullanım değerini ön planda tutan ve ürün bozulana kadar tüketen toplumlar artık yok denecek kadar azdır. Çok uzak değil günümüzden 25-30 yıl öncesinde sıkça görülen pazar arabaları, alışveriş fileleri, atılmayıp içine çiçek yerleştirilen Vita kutuları, bakır yoğurt kapları ve benzeri birçok örnek günümüzde yerine “kullan-at” zihniyetine ve tüketilebilecek her şeyi en kısa zamanda tüketme mantığına bırakmıştır. Eskimeyen ve kullanım değerini kaybetmeyen nesnelere “modası geçti” algısı (Karakehya, 2013: 781) oluşturularak rahatlıkla gözden çıkarılabilmektedir.

Günümüzde hüküm süren tüketim anlayışı, doğada yüzlerce yıl çözülemeden kalacak ve gelecek kuşakların yaşamları süresince bile yok olmayacak nesnelere üretmeye devam etmektedir. Unutulmamalıdır ki tüketim kültürünün ilk adımı olan ve dünya üzerinde ilk üretilen plastik atık hala doğada çözülememiştir. Dünya, insanoğlunun çevreye verdiği zararı artık tolere edebilecek konumda değildir.

3. Çevre İle İlgili Kavramsal Çerçeve

Çevre ile ilgili konular, günümüzde en çok tartışılan ve tüm insanlık üzerindeki etkilerinden dolayı çözüm bekleyen konuların başında gelmektedir. Tüketim kültürünün son hız devam ettiği günümüzde bireylerin çevreyi korumaya ve geliştirmeye yönelik olumlu yaklaşımlara sahip olması önem arz etmektedir. Bireyler ne kadar çevreyi göz ardı ederek yaşamını sürdürürse, çevreye verdikleri zarar da gitgide artmaktadır. Bu doğrultuda çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranış gibi kavramların önemi artmaktadır.

“İnsan etkinlikleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı” (Keleş vd., 2009: 51)

şeklinde tanımlanan çevre ile dengeli bir etkileşim içerisindeki insanoğlu, bu dengeyi çevreyi arka plana atarak bozmuştur. Bunun neticesinde çevrenin gözetilmesi, tahrip edilmemesi, korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bireylerin çevre ile ilgili konularda farkındalık geliştirmesi ve çevresel sorunlara çözüm araması önem kazanmaktadır. Bu başlık altında çevre ile ilgili kavramlardan çevresel farkındalık, çevresel duyarlılık, çevresel tutum ve çevresel davranış kavramlarının açıklamalarına yer verilmiştir.

Farkında olma durumu anlamına gelen farkındalık kavramı, çevre ile bağlantılı anlamında, insan ve yeryüzü arasındaki ilişki hakkındaki fikirlerin toplanması ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi fikrinin bir ön koşulu (Qu vd., 2015: 331) anlamına gelmektedir. Çevresel farkındalık kavramı, bireylerin doğal çevreyi ön planda tutarak, onu göz ardı edici bütün davranışlardan kaçınmayı ifade eden bir kavramdır. Çevreyi sahiplenme ve çevre sorunlarına duyarlı olma ile bağlantılı bir kavram olan çevresel farkındalık, çevreye yönelik tutum, duyarlılık ve davranışlardaki yanlışlıkları görebilme, çevrenin sahip olduğu değerler hakkında bilgi sahibi olma gibi öğelerden meydana gelmektedir. Bireylerin sosyo-ekonomik yapıları, değer sistemleri ve yaşadıkları mekânlar ile kurdukları derin bağlar ve çevre bilgilerinin, çevresel farkındalık üzerinde etkileri (Ademoğlu vd., 2016: 200) olduğu gözlenmiştir. Çevresel farkındalığa sahip ve çevreye verilen zararın kendisine etkilerinin kaygısındaki bireylerin, gündelik faaliyetlerinde yaşamları boyunca çevreyi önemseyerek hareket etmesi beklenmektedir (Tunç vd., 2012: 229).

Kelime karşılığı “tutulan yol, tavır” (<http://www.tdk.gov.tr>) anlamına gelen tutum kavramı, çevre ile ilgili anlamında ise canlı ve cansız tüm varlıkları içeren çevreye karşı duyarlı olmayı kapsar (Türküm, 1998: 175). Çevresel sorunların, birçok kişide uyumsuz insan davranışına neden olduğu görülebilmekte, bu nedenle psikoloji, ekolojik davranışları düzelterek sorunların çözümünde önemli bir role sahip olabilmektedir. Bu duruma katkıda bulunmanın bir yolu da ekolojik davranışın altında yatan çevresel tutumların incelenmesidir. Çevresel tutum, bireyin çevresel aktivitelerle veya sorunlarla ilgili sahip olduğu inanç, etki ve davranışsal niyetlerin bir araya getirilmesidir (Milfont ve Duckitt, 2004: 289). Doğuştan sahip olunamayan tutumlar, insan yaşamı boyunca kimi zaman kendi tecrübelerine, kimi zaman ise diğer bireylerin aktardıklarına, kimi zaman da her ikisinin etkileşimine dayalı olarak gelişirler. Doğrudan gözlemlenemeyen tutum, bireyin davranışlarına yansıtıldığında, o davranıştan yola çıkarak anlam verilebilen bir temayüldür (Türküm, 1998: 175). Bir nesneye veya olguya yönelik olumlu tutuma sahip olan birey, bu nesneye karşı olumlu davranmaya, onu desteklemeye, yardım etmeye ve korumaya meyilli olacaktır. Bir nesneye veya olguya yönelik olumsuz tutuma sahip ise birey, onu uzaklaştırmaya, eleştirmeye, ilgisiz kalmaya ve hatta ona zarar vermeye meyilli olabilecektir (Ayдын’dan aktaran Uzun ve Sağlam, 2006: 240-241). Çevreye

yönelik olumlu tutuma sahip bireyler, çevrenin korunması, canlıların dünyada sahip oldukları işlevlerine ilişkin olumlu algı, duygu ve davranışa sahip olacaklardır.

Duyarlılık kavramı, İngilizce literatürde “sensitivity” ve “consciousness” kelimeleri ile ifade edilmektedir. Bu kelimelerin anlamlarına bakıldığında, duyarlılık ve bilinç kavramlarının benzer şekilde kullanıldığı görülmüştür. Duyarlılık kelimesi Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te “duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık ve hassaslık” olarak tanımlanmıştır (<http://www.tdk.gov.tr>). Bu tanıma bireyler ve toplumlar açısından bakıldığında, tek tek bireylerin ya da toplumların dış etkenlere karşı gösterdikleri tepkiyi ifade ettiği anlaşılmaktadır. Dış etkenlerin de çevre koşullarından başka bir şey olmadığı düşünülecek olursa, bu koşulların soruna dönüşmesinin birey ya da toplumu olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Bu tür çevre sorunlarıyla karşılaşan birey ya da toplumun, kendini etkileyen sorun karşısında bir tepki göstermesi beklenmektedir ki, işte bu tepki çevre sorunlarına gösterilen duyarlılık kavramında ifadesini bulmaktadır (Dinçer, 1988: 46). Çevresel duyarlılık, birey tarafından çevre sorunlarının bilinçli bir şekilde algılanarak çevreye yönelik bir farkındalık oluşturulmasını ve oluşturulan farkındalığa uygun şekilde davranış göstererek çevreyi korumaya yönelik önlemler alınması faaliyetleri ile gelişecektir (Tunç vd., 2012: 230). Çevre duyarlılığı, yaşam boyunca gelişebilen hareketli bir yapıdır. Yaşam boyunca gerek bireylerin kendisinden gerekse bireyin çevresinden gelen etkilerle şekillenen, gelişen veya bazen gerileyen bir yapıdır (Türküm, 1998: 178).

Çevresel davranış kavramı ise çevreye yönelik geliştirilen bilinç ve duyarlılık gayretlerinin neticesinde bireylerde ve toplumda meydana getirilen olumlu tutumun çevre lehine davranışlara dönüştürülmesini ifade etmektedir. Bireylerin sahip olduğu değer ve tutum, yaşanan bir durum veya olay karşısında bireyin takındığı tavır ve verilen tepkiyi şekillendirir. Çevresel davranış, çevreye mümkün olduğunca en az zararı olan davranışları ifade etmekte olup, tutum, yaş, cinsiyet gibi değişkenlerden etkilenebilmektedir (Kanbak, 2015: 79). Çevresel davranışlar; doğa, değerler-normlar, çevresel tutum ve yerleşim sistemleri ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu bütünlük içerisindeki parçaların her biri bir diğerini etkileyerek çevresel davranışın oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Dinçer, 1988: 12). Çevresel davranışlar, bireylerin tutum ve inançlarından etkilenecek şekilde şekillenmekte ve çevreye bir ahlaki mesele olarak yaklaşmaktadır (Tunç vd. 2012: 229).

4. Araştırmanın Önemi, Amacı, Hipotezleri, Örneklemi ve Yöntemi

4.1. Araştırmanın Önemi, Amacı ve Hipotezleri

Tüketim kültürünün her alana yayıldığı günümüz toplumunda çevre ile ilgili sorunların çözümü her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu kapsamda fizyolojik tüketim kalıplarının sürdürülebilirliği de çevrenin sürdürülebilirliğine bağlantılıdır. İlk olarak ailede başlayan ve temel eğitim kurumlarında devam eden çevre eğitiminin gündelik hayata tatbik edilmesi çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışların sürdürülebilirliğinde esas teşkil etmektedir.

Üniversitelerde öğrenim gören aktif genç nüfusun çevre ile ilgili konularda olumlu yaklaşımlara sahip olması hem günümüzde hem de gelecekte temiz ve sağlıklı çevrenin sürdürülebilirliğinde etken olacaktır. Bu noktadan hareketle üniversitede eğitim gören gençlerin çevresel konularda olumlu tutum ve davranışa sahip olmaları çevrenin sürdürülebilirliği hususunda hem günümüz için hem de gelecek için önem arz etmektedir. Hem gelecekte çeşitli kurumları etkileyecek ve yönlendirecek profesyoneller olacak hem de yeni nesillerin yetişmesinde önemli ebeveynler bu bireyler içinden çıkacaktır. Bu bakımdan üniversitede öğrenim gören gençlerin çevresel yaklaşımlarının ne durumda olduğu ve çevresel tutum, duyarlılık, farkındalık ve davranışlarının geliştirilmesinde hangi hususlarda noksanlık olduğunu ölçme noktasında oluşturulan bu çalışma, üniversite gençlerinin çevresel konulardaki önceliklerinin daha iyi anlaşılmasına imkân vererek alanın gelişimine katkı sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu araştırma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Merkez Kampüs'te eğitim gören öğrencilerin çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranış düzeylerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla, öğrencileri çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranışlarını belirlerken cinsiyet, sınıf, ailenin gelir düzeyi, anne-babanın eğitim düzeyi, annebabanın mesleği, öğrencilerin eline geçen aylık miktar, aldıkları çevresel eğitim gibi birçok değişkenin çevresel tutum, farkındalık, duyarlılık ve davranış üzerindeki etkisine cevap aranmıştır.

Bu araştırmanın hipotezi, çevre ile ilgili konularda her ne kadar bilgi sahibi olsalar da öğrencilerin çevresel duyarlılık ve farkındalıklarının düşük olacaktır.

Araştırmanın bir diğer hipotezi, çevre ile ilgili ders alan öğrencilerin çevresel konulardaki yaklaşımları, çevre ile ilgili ders almayan öğrencilere göre daha olumlu olacaktır. Ayrıca diğer hipotezler de şu şekildedir:

Katılımcıların çevre ile ilgili konulardaki yaklaşımları;

1. Cinsiyete göre farklılık göstermektedir.
2. Sınıfa göre farklılık göstermektedir.

3. Fakültele göre farklılık göstermektedir.
4. Öğrencinin eline geçen toplan miktara göre farklılık göstermektedir.

Çevresel tutum, duyarlılık, farkındalık ve davranış konuları ile ilgili üniversitelere yönelik yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Şama'nın (2003) Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin çevre tutumlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 442 öğrenciye uyguladıkları çalışmada, kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre çevresel tutumları daha yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda orta ve ortaya yakın gelir grubuna giren öğrencilerin, düşük gelir gruplu öğrencilere göre daha olumlu çevresel tutum geliştirdikleri görülmüştür. Çalışmada, düzenli kent yapılarında daha olumlu çevresel tutumların gelişeceği vurgulanarak yeni oluşacak kentsel birimlerde dağınıklığın engellenmesi ile yaşanabilecek sorunların önüne geçilmesinin, yalnızca çevresel tutumlar ve davranışlar değil, birçok ilkenin uygulanmasında karşılaşılabilecek güçlüklerin giderilmesinde önem arz ettiği ifade edilmiştir.

Müderrişoğlu ve Altanlar'ın (2011), Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 507 öğrenciye yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin kayıtlı oldukları fakültele göre çevre ile ilgili tutum ve davranışlara etkilerinin incelemiştir. Buna göre, öğrencilerin aldıkları çevre ile ilgili derslerin çevresel tutum ve davranışları etkilemediği; en fazla çevre ile ilgili dersin verildiği Orman Fakültesi öğrencilerinin diğer öğrencilere kıyasla daha olumlu tutum ve davranış sergilemediği görülmüştür. Çalışmada cinsiyetin çevresel yaklaşım üzerinde bir etkisinin olduğu gözlenmiş ve erkek öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarının düşük düzeyde olduğu vurgulanmıştır.

Şenyurt ve diğerlerinin (2011), Ege Üniversitesi'nde 2007-2008 öğretim yılında öğrenim gören 250 öğrenciye uyguladıkları çalışmada, çevreye karşı tutum hususunda cinsiyete ve okul bölümlerine, daha önce çevre ile ilgili ders alma durumuna göre farklılıklar bulunmuştur. Buna göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, sağlık bilimleri öğrencilerinin sosyal ve fen bilimleri öğrencilerine göre çevresel duyarlılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada çevre sorunlarının önlenmesi ve çözümü noktasında bireylere verilen eğitimin çevreye yönelik olumlu tutum sergilenmesinde büyük önem taşıdığı ortaya konmuştur.

Oğuz ve diğerlerinin (2011) Ankara'da Şehir ve Bölge Planlama, Çevre Mühendisliği ve Peyzaj Mimarlığı lisans programlarında öğrenim gören 213 öğrenciye uyguladıkları çalışmada, çevresel konularda duyarlılık ve farkındalık düzeyinin öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümden bağımsız olduğu ve çevresel sorunlar konusunda yeterince bilgi sahibi olsalar da gündelik hayatta tutum ve davranışlarının aynı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin çevre ile ilgili düzenlenen etkinliklere katılmadıkları, bu durumda çevre ile ilgili konulardaki bilgi seviyesi ile çevresel tutum ve davranışlar arasında doğrudan bir

ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin beklenildiği kadar çevresel konularda farkındalıkları olmadığı belirlenmiştir. Çalışmada yükseköğretimde çevre ile ilgili olarak ulusal bir strateji siyasetinin gelişmesini sağlamanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Erdal ve diğerlerinin (2013) Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören 253 öğrenciye uyguladıkları çalışmada, çevresel konularda bilinç düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin %64'ünün çevresel konularda bilinç sahibi olduğu, %83'ünün çevreye ve ona bağlı sorunlara karşı duyarlı oldukları belirlenmiştir. Çalışmada çevre eğitimi ile ilgili programlar hazırlanması gerektiği, öğrencilerin ilgisini çekebilecek ve öğrencilerde çevre bilinci oluşturabilecek niteliklere dikkat edilmesi ve çevre bilinci kazandırılmak amacıyla çevre dersinin zorunlu olmasının çözüm olacağı vurgulanmıştır.

Çabuk ve Karacaoğlu'nun (2003) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çevresel duyarlılığa ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 439 üniversite öğrencisine yaptığı çalışmada cinsiyete göre öğrencilerin çevresel duyarlılıkları arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğunu ve kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre duyarlılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. 4. sınıf öğrencilerinin, alt sınıflardaki öğrencilere göre daha fazla duyarlılığa sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmanın öneriler kısmında erkek öğrencilerin, üniversite düzeyinde düzenlenen gönüllü çalışmalara katılmalarının teşvik edilmesi; zararlı kimyasal maddeler, toplu taşıma araçlarının çevre açısından yararları, çöplerin ayrıştırılması ve geri dönüşü konularını içeren çevresel konularda düzenlenen konferans, panel, seminer gibi bilimsel çalışmalara öğrencilerin katılımının sağlanması önerilmiştir.

Ayrıca Kabadayı'nın (2010), Güven ve Aydoğdu (2012), Tunç ve diğerlerinin (2013), Erzenin ve Teke'nin (2013), Yeşilyurt ve diğerlerinin (2013), Kanbak'ın (2015), Saygılı ve diğerlerinin (2016), Taflı ve Ateş'in (2016) de yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere yönelik çevresel duyarlılık ve tutum konularında yaptıkları çalışmalarda da üniversite öğrencilerinin çevresel konulardaki düzeyleri ortaya konulmuş ve çevresel konularda oluşturulacak farkındalık ve duyarlılığın önemi ortaya konmuştur.

4.2. Araştırmanın Örnekleme, Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Araştırmanın çalışma alanını, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Merkez Kampüste öğrenim gören fakülte ve yüksekokul öğrencileri oluşturmuştur. Hazırlanan anket soruları 2018 yılının Nisan-Mayıs aylarında uygulanmıştır.

Çalışmada veri toplama tekniği olarak nicel araştırma modellerinden, belirli bir konuyla ilgili fikirleri, görüşleri, tercihleri, davranışları, beklentileri ve eğilimleri belirlemek amacıyla seçeneklere dayalı bilgi toplama araçlarından (Doğanay, 2012: 136) olan anket yöntemi kullanılmıştır. Merkez kampüste öğrenim gören öğrenci sayısı 2017-2018 dönemi itibariyle 15.047'si normal öğretim, 5.602'si ikinci öğretim olmak üzere toplam 20.649'dir. Tablo 1'de 2017-2018 dönemi itibariyle fakültele göre öğrenci sayıları verilmiştir (bkz. Tablo 1):

Tablo 1. 2017-2018 Öğretim Döneminde Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Merkez Kampüsünde Öğrenim Gören Öğrenci Sayısı

Fakülte	Normal Öğretim			İkinci Öğretim			Toplam		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Fen-Edebiyat Fak.	739	1081	1820	497	503	1000	1236	1584	2820
Ziraat Fak.	461	209	670	-	-	-	461	209	670
İ.İ.B.F.	1091	1337	2428	1113	886	1999	2204	2223	4427
Eğitim Fak.	805	1660	2465	55	81	136	860	1741	2601
Müh. ve Doğa Bil.	1199	536	1735	-	-	-	1199	536	1735
İlahiyat Fak.	407	496	903	395	359	754	766	855	1621
BESYO	306	168	474	172	70	242	478	238	716
Konservatuvar	24	18	42	-	-	-	24	18	42
Tokat Sos. Bil MYO	648	604	1252	248	302	550	896	906	1802
Tokat Tek. Bil MYO	1260	206	1466	810	111	921	2070	1127	3197
Sağlık Bilimleri	180	679	859	-	-	-	180	679	859
Diş Hekimliği Fak.	115	173	288	-	-	-	115	173	288
Tıp Fak.	261	384	645	-	-	-	261	384	645
Genel Toplam	7496	7551	15047	3290	2312	5602	10786	9863	20649

Anket soruları, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi 3. sınıf normal ve ikinci öğretim öğrencileri tarafından "Araştırma Yöntemleri" dersi kapsamında uygulanmıştır. Altunışık ve diğerlerinin (2010: 135) "Belirli Evrenler İçin Kabul Edilebilir Örnek Büyüklükleri" tablosunda belirttikleri gibi, örnek büyüklüğünün belirlenmesinde araştırmacılar tarafından genellikle kabul edilen %5'lik belirlilik düzeyine göre 20.649 öğrenci sayısının olduğu bir evrene 377-379 arası anket sayısı yeterli iken, tabakalı örneklem tekniğine göre fakülte,

yüksekokul ve meslek yüksekokulların toplam öğrenci sayısı içindeki yüzdeleri ile orantılı olacak şekilde bir örneklem oluşturulmaya çalışılmıştır (Bkz. Tablo 2):

Tablo 2. Evreni Temsil Etmesi Planlanan Örneklem Sayısı Tablosu

Fakülte	Öğrenci Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdesi	Yapılması Düşünülen Anket Sayısı
Fen-Edebiyat Fak.	2820	13,163	197
Ziraat Fak.	670	3,127	47
İ.İ.B.F.	4427	20,664	310
Eğitim Fak.	2601	12,141	182
Müh. ve Doğa Bil.	1735	8,098	121
İlahiyat Fak.	1621	7,566	114
BESYO	716	3,342	50
Konservatuvar	42	0,2	10
Tokat Sos. Bil MYO	1802	8,411	126
Tokat Tek. Bil MYO	3197	14,923	224
Sağlık Bilimleri	859	4,009	60
Dış Hekimliği Fak.	288	1,344	20
Tıp Fak.	645	3,01	45
Genel Toplam	20649	100,00	1506

Buna göre Tablo'2 de görüldüğü gibi toplam 1506 anket yapılması öngörülmüş ve bu sayıda anket uygulanmıştır. Ancak yapılan anketlerde geri dönüşte sıkıntı oluşturan anketler çıkarıldıktan sonra kalan 1457 anket analize dâhil edilmiştir. Koordinasyondan kaynaklanan bazı sıkıntılardan ötürü bazı fakülteleere düşünenden fazla anket uygulanmış, bazı fakülteleere ise düşünülenden az anket uygulanmıştır (Bkz. Tablo 3). Fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokullara göre yapılan anket sayısı ve yüzdeleri kısmi farklılıklar gösterse de Tablo 3'deki gibi olmuştur.

Tablo 3. Uygulanan Anket Sayısı

Fakülte	Yapılması Planlanan Anket Sayısı	Yapılan Anket Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdesi
Fen-Edebiyat Fak.	197	200	13,7
Ziraat Fak.	47	47	3,2
İ.İ.B.F.	310	304	20,8
Eğitim Fak.	182	158	10,8
Müh. ve Doğa Bil.	121	113	7,7
İlahiyat Fak.	114	106	7,2
BESYO	50	58	4,0
Konservatuar	10	10	0,6
Tokat Sos. Bil MYO	126	139	9,5
Tokat Tek. Bil MYO	224	205	14,0
Sağlık Bilimleri	60	60	4,1
Diş Hekimliği Fak.	20	20	1,4
Tıp Fak.	45	37	2,5
Genel Toplam	1506	1457	100,0

Anket formu hazırlanırken bu konu ile ilgili önceden yapılmış benzer çalışmalardan faydalanılmıştır. Ankette, Berberoğlu ve Tosun (1995)'ün geliştirdiği “Çevresel Tutum Ölçeği”nden faydalanılmıştır. Anketin “Çevresel Tutum ve Farkındalığa Yönelik Sorular” ve “Çevresel Davranışa Yönelik Sorular” başlıklı bölümleri oluşturulurken Berberoğlu ve Tosun'un (1995) geliştirdiği ölçeğin yanı sıra diğer çalışmalardaki bazı ifadelere de yer verilmiştir. Bu kapsamda Kılıç (2013)'in çalışmasında kullandığı ölçekten sekiz ifade, Karatekin (2011)'in çalışmasında kullandığı “Çevre Davranış Ölçeği”nden üç ifade, Karadayı (2010)'nın çalışmasında kullandığı “Çevresel Tutum Ölçeği”nden dört ifade, Saygılı vd. (2016)'nin “Çevre Bilinci ve Çevre Dostu Ürün Bilincine Yönelik Tutumlar” ölçeğinden bir ifade, Timur (2011)'un çalışmasında “Çevresel Davranış Ölçeği”nden altı ifade, Erzen ve Teke (2013)'nin çalışmasında kullandığı “Çevresel Davranış” ölçeğinden bir ifade, Ünal (2010)'ın çalışmasında kullandığı “Tutum Ölçeği”nden iki ifadeye yer verilmiştir. Anketin “Çevresel Duyarlılık” kısmına ise diğer çalışmalarda yer verilen ifadelerden faydalanılmakla birlikte ayrıca yeni ifadeler de eklenmiştir.

Ankete verilen cevaplar kodlanarak SPSS 18 paket programında analiz edilmiştir. Anketin likert ölçek ile hazırlanan ikinci, üçüncü ve dördüncü kısımlarına güvenilirlik analizi uygulanmıştır. “Çevresel Tutum ve Farkındalığa Yönelik Konular” başlıklı anketin ikinci bölümündeki 29 adet likert sorunun

Cronbach Alpha katsayısı %83,1; “Çevresel Davranışa Yönelik Sorular” başlıklı anketin üçüncü bölümündeki 18 adet likert sorunun Cronbach Alpha katsayısı %86,3 ve “Çevresel Duyarlılık Soruları” başlıklı anketin dördüncü bölümündeki 10 adet likert sorunun Cronbach Alpha katsayısı %86,7 olarak bulunmuştur. Alfa değeri 0 ile 1 arası değerler alması ve kabul edilebilir bir değer en az 0.7 olması arzulanmaktadır (Altunışık vd., 2010: s. 124). Anketin üç kısmında $0,8 \geq \alpha \geq 1$ arasında çıkan alpha değeri anketin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

5. Bulgular

Bu başlık altında öğrencilerin demografik verilerine ve çevresel tutum, davranış ve duyarlılık ifadelerine ilişkin bulgulara ve analizlere yer verilmiştir.

Tablo 4. Demografik Veriler 1

		Frekans	Yüzde			Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	754	51,8	Öğretim Türü	Normal	1118	76,7
	Erkek	703	48,2		İkinci Öğr.	339	23,3
	Toplam	1457	100,0		Toplam	1457	100,0
Yaş	17-19	141	9,7	Sınıf	Hazırlık	3	0,2
	20-22	1071	73,5		1. Sınıf	308	21,1
	23-25	219	15,0		2. Sınıf	536	36,8
	26+	26	1,8		3. Sınıf	435	29,9
	Toplam	1457	100,0		4. Sınıf	161	11,1
					5 ve üzeri	14	1,0
				Toplam	1547	100,0	

Tablo 4’e göre ankete katılım gösteren öğrencilerin %53’ü kadın öğrencilerden, %47’si erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin yaşlarına bakıldığında %9,7’si 17-19 yaş arası, %73,5’i 20-22 yaş arası, %15’i 23-25 yaş arası ve %1,8’i ise 26 yaş ve üzeri bir dağılım göstermektedir. Katılımcıların %76,7’si normal öğretim, %23,3’ü ikinci öğretim öğrencisidir. Sınıf dağılımlarına bakıldığında ise katılımcıların %21,1’si 1. sınıf, %36,8’i 2. sınıf, %29,9’u 3. sınıf ve %11,1’i 4. sınıf öğrencisidir.

Tablo 5. Demografik Veriler 2

		Frekans	Yüzde			Frekans	Yüzde
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar	197	13,5	Baba Eğitim Durumu	Okuryazar	83	5,7
	İlkokul	681	46,7		İlkokul	465	31,9
	Ortaokul	320	22,0		Ortaokul	353	24,2
	Lise	195	13,4		Lise	358	24,6
	Üniversite	64	4,4		Üniversite	198	13,6
	Toplam	1457	100,0		Toplam	1457	100,0
Anne Meslek	İşçi	86	5,9	Baba Meslek	İşçi	267	18,3
	Memur	69	4,7		Memur	256	17,6
	Emekli	63	4,3		Emekli	310	21,3
	Esnaf	34	2,3		Esnaf	190	13,0
	Serbest Meslek	31	2,1		Serbest Meslek	184	12,6
	Çiftçi	26	1,8		Çiftçi	176	12,1
	Ev Hanımı	1140	78,2		İşsiz	35	2,4
	Diğer	8	0,5		Diğer	39	2,7
	Toplam	1457	100,0		Toplam	1457	100,0
Elimize Geçen Toplam Miktar	500 TL'den az	586	40,2	Ailenin Toplam Geliri	2000 TL'den az	598	41,0
	5001-1000 TL arası	650	44,6		2001 TL-4000 TL arası	667	45,8
	1001-1500 TL arası	129	8,9		4001 TL ve üzeri	192	13,2
	1501-2000 TL arası	39	2,7		Toplam	1457	100,0
	2001 TL üzeri	53	3,6	Üniversitede nerede ikamet ediyorsunuz	Devlet Yurdu	709	48,7
	Toplam	1457	100,0		Özel Yurt	170	11,7
			Öğrenci Evi		252	17,3	
Üniversiteye gelmeden nerede ikamet ediyordunuz	Köy	204	14,0	Aile Yanı	308	21,1	
	Kasaba/Be lde	98	6,7	Akraba Yanı	18	1,2	
	İlçe	484	33,2	Toplam	1457	100,0	
	İl	671	46,1	Üni dışı Çevre Eğitimi	Evet	314	21,6
	Toplam	1457	100,0		Hayır	1143	78,4

Ünide Çevre Eğitimi Aldınız mı?	Evett	344	23,6	Toplam	1457	100,0
	Hayır	1113	76,4			
	Toplam	1457	100,0			

Tablo 5’de anne eğitim durumuna bakıldığında %46,7’si ilkokul, %22’si ortaokul, %13,5’i okuryazardır. Öğrencilerin %4,4’ünün annesi üniversite mezunudur. Bu durum katılımcılar arasında anne eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Baba eğitim durumuna bakıldığında %31,9’u ilkokul, %24,6’sı lise ve %24,2’si ortaokul mezunudur. Katılımcıların %13,6’sının babasının üniversite mezunu olduğu görülürken bu oran annelere göre daha yüksek olmuştur. Öğrencilerin annelerinin mesleklerine bakıldığında %78,2’si ev hanımı, %5,9’u işçidir. Öğrencilerin baba meslek durumuna bakıldığında %21,3’ü emekli, %18,3’ü işçi ve %17,6’sı memurluk ile uğraşmaktadır. Öğrencilerin ailelerinin toplam gelirine bakıldığında %41,0’i 2.000 TL’den az, %45,8’i 2001 TL-4000 TL arası, %13,2’si 4001 TL ve üzeridir. Katılımcıların ailelerin aylık ortalama gelirinin çok yüksek olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin %23,6’sı üniversitede çevre ile ilgili bir eğitim almış iken, %21,6’sı üniversite dışındaki bir kuruluştaki veya sivil toplum örgütünde çevre ile ilgili bir eğitim almıştır. Tabloda görüldüğü gibi üniversite merkez kampüste öğrenim gören öğrencilerin çoğunluğu orta ve alt sınıf gelir grubu ailelerden gelmektedir.

Tablo 6. Çevresel Tutum ve Farkındalık Soruları Frekans Tablosu

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çevre ile ilgili konularda duyarlı olmanın önemli olduğunu düşünüyorum.	1000	68,6	391	26,8	41	2,8	11	0,8	14	1,0	1457	100,0
Aile ve arkadaş ortamında çevre ile ilgili konular hakkında konuşuruz.	311	21,3	589	40,4	345	23,7	164	11,3	48	3,3	1457	100,0
Çevre hakkında bir şeyler öğrenmek ilgimi çeker.	485	33,3	664	45,6	235	16,1	51	3,5	22	1,5	1457	100,0

Küresel ısınma, sera etkisi, iklim değişikliği, ozon tabakasının delinmesi gibi çevre konularının önemli olduğunu düşünüyorum.	823	56,5	479	32,9	108	7,4	29	2,0	18	1,2	1457	100,0
Hava kirliliğinin en önemli nedeni fosil yakıt kullanımı ve arabalardan çıkan egzoz gazlarıdır.	589	40,4	580	39,8	219	15,0	48	3,3	21	1,4	1457	100,0
Sera etkisi, fosil yakıtların yakılmasıyla oluşan gazların güneşten gelen ışınları yeryüzüne hapsedmesi ile oluşur.	471	32,3	535	36,7	390	26,8	43	3,0	18	1,2	1457	100,0
Gecekondu yapıları ve plansız yapılaşma önemli çevre sorunlarıdır.	576	39,5	564	38,7	224	15,4	71	4,9	22	1,5	1457	100,0
Hızlı nüfus artışı, ciddi bir çevre sorunudur.	464	31,8	536	36,8	299	20,5	111	7,6	47	3,2	1457	100,0
Gürültü kirliliği, ağaçlandırma, susturucular ve toplu taşımacılığın artırılması ile önlenabilir.	484	33,2	556	38,2	268	18,4	97	6,7	52	3,6	1547	100,0
Karbondioksit salınımını azaltmak, sera etkisi ve küresel ısınmayı büyük ölçüde önler.	464	31,8	613	42,1	309	21,2	55	3,8	16	1,1	1547	100,0
Akıl, bilgi ve paylaşım yoluyla çevre ile ilgili sorunların çözüleceğine inanıyorum.	604	41,5	562	38,6	206	14,1	60	4,1	25	1,7	1457	100,0
Görsel ve yazılı medya çevre sorunlarına ve sorunların çözümüne daha fazla önem vermemelidir.	629	43,2	577	39,6	184	12,6	47	3,2	20	1,4	1457	100,0
Ülkemizin enerji kaynaklarının sorumsuzca harcanması beni endişelendiriyor.	586	40,2	586	40,2	209	14,3	53	3,6	23	1,6	1547	100,0
Çevre sorunlarının çözümü, çevre bilinci ve çevre eğitiminin yaygınlaştırılması ile mümkündür.	635	43,6	604	41,5	160	11,0	37	2,5	21	1,4	1457	100,0
Çevre sorunları sınır tanımaz ve küreseldir.	566	38,8	497	34,1	277	19,0	81	5,6	36	2,5	1457	100,0
Çevre sorunlarını önlemede yalnızca bir ülkenin katkısı yeterli değildir, tüm dünya ülkeleri sorunları önlemeye yönelik çaba göstermelidir.	823	56,5	445	30,5	122	8,4	44	3,0	23	1,6	1457	100,0

İnsanlardaki zihniyet, duyarlılık ve eğitimsizlik zamanla ciddi çevre sorunlarına yol açar.	794	54,5	484	33,2	126	8,6	35	2,4	18	1,2	1457	100,0
Çevre sorunları, insanların gündelik yaşamdaki tüketim alışkanlıklarının/kalıplarının değişimini gerektirmektedir.	521	35,8	600	41,2	273	18,7	35	2,4	28	1,9	1457	100,0
Küresel ısınma insanların ısınma ihtiyaçlarından kaynaklanan sıkıntıları gidereceği için insanoğlunun lehine bir gelişmedir.	319	21,9	347	23,8	254	17,4	201	13,8	336	23,1	1457	100,0
Çölleşme ile küresel ısınma arasında bir neden sonuç ilişkisi yoktur.	185	12,7	265	18,2	314	21,6	319	21,9	374	25,7	1457	100,0
Çevre sorunları ile ilgili kaygıların abartıldığını düşünüyorum.	189	13,0	192	13,2	206	14,1	389	26,7	481	33,0	1457	100,0
Çevre sorunları hangi ülkede meydana geldiyse sorunu önlemek de yine o ülkenin işidir.	252	17,3	284	19,5	231	15,9	347	23,8	343	23,5	1457	100,0
Yaptığım şeylerin çevre niteliği üzerinde çok etkili olmadığını düşünüyorum.	206	14,1	320	22,0	479	32,9	299	20,5	153	10,5	1547	100,0
Konut ve işyerlerinde doğalgaz kullanılması, ısı yalıtımı yapılması vb. gibi konuların çevreye katkısı olduğuna inanmıyorum.	249	17,1	309	21,2	346	23,7	335	23,0	218	15,0	1547	100,0
Çevre sorunlarının çözülmesi için yapabileceğim fazla bir şey olmadığını düşünüyorum.	190	13,0	232	15,9	301	20,7	415	28,5	319	21,9	1457	100,0
Türkiye'nin çölleşme, kuraklık, gıda sorunu gibi çevresel sıkıntılarının olduğunu düşünmüyorum.	207	14,2	245	16,8	244	16,7	421	28,9	340	23,3	1457	100,0
Çevre sorunları dünya var olduğundan beri bulunmaktadır ve ekolojik denge doğal bir yetenek ile bu sorunları her zaman çözüme kavuşturur.	252	17,3	370	25,4	445	30,5	240	16,5	150	10,3	1547	100,0
Çevre koruma fikri, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını önlemek için gelişmiş ülkeler tarafından uydurulmuştur.	169	11,6	243	16,7	297	20,4	382	26,2	366	25,1	1457	100,0
Ülkelerin, kendi doğal kaynaklarını istedikleri gibi kullanmalarına Birleşmiş Milletler dâhil, hiçbir kurum ya da kuruluş karışmamalıdır.	276	18,9	283	19,4	348	23,9	276	18,9	274	18,8	1457	100,0

Çevresel tutumu ölçmeye yönelik sorulara verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çevreye yönelik bakış açıları olumludur. Katılımcıların %95,4'ü çevre ile ilgili konularda duyarlı olmanın önemli olduğunu, %78,9'u çevre hakkında bir şeyler öğrenmenin ilgisini çektiğini, %85,1'i çevre sorunlarının çözümü noktasında çevre eğitimi ve bilincinin yaygınlaştırılmasını, %87,7'si insanlardaki zihniyetin, duyarsızlığın ve eğitimsizliğin zamanla ciddi çevre sorunlarına yol açacağını ifade etmiştir. Katılımcılar, önemli çevre sorunları olarak küresel ısınma, sera etkisi, ozon tabakasının delinmesi, fosil yakıt kullanımı, arabalardan çıkan egzoz gazlar, gecekondulaşma, hızlı nüfus artışı gibi konuları görmekte-dirler. Aynı zamanda katılımcıların çevre ile ilgili konularda bilgi düzeyleri de iyi durumdadır. Katılımcıların %69'u sera etkisinin tanımını bilirken, %73,9'u sera etkisi ve küresel ısınmayı önlemede karbondioksit salınımının azaltılmasının etkisinin büyük olduğunu ifade etmiştir. Aile ve arkadaş ortamında çevre ile ilgili konular hakkında konuşulduğunu ifade edenlerin oranı ise %61,7'dir. Çevre ile ilgili konularda bilincin gelişmesinde aile ve arkadaş ortamının etkisinin büyük olduğu düşünüldüğünde bu oran çevreye olumlu bakış açısından önemli bir orandır. Temel eğitimlerin aileden alındığı düşünüldüğünde çevre eğitimi noktasında ailenin önemi büyüktür. Bireylerde olumlu çevresel tutum ve farkındalık oluşmasında, aile ve arkadaş ortamındaki çevreye yönelik olumlu bakışın etkisi olduğu da muhakkaktır.

Katılımcıların %80,4'ü ülkemizin enerji kaynaklarının tüketim toplumu tarafından sorumsuzca harcanmasının kendilerini endişelendirdiğini belirtmiştir. Tüketim kültürünün meydana getirdiği çevre sorunlarının küresel ve sınır tanımaz olduğunu ifade edenlerin oranı %72,9 olurken, tüm dünya ülkelerinin çevre sorunlarını önlemeye yönelik çaba göstermesi gerektiğini belirtenlerin oranı %87 olmuştur. Yani katılımcılar çevre sorunlarının sadece tüketim olgusunun had safhada olduğu gelişmiş ülkelerin değil, tüm dünyanın ortak sorumluluğunda olduğunu kabul etmektedir. Katılımcıların %77'si dünyanın ortak sorunu olan çevre sorunlarının çözümünün gündelik yaşamdaki tüketim kalıplarının değişiminden geçtiğini düşünmektedir.

Çevresel tutuma yönelik olumsuz olarak nitelendirilen ifadelerle katılım oranı bazı ifadelerde beklenenden yüksek çıkmıştır. Küresel ısınmanın insanların ısınma ihtiyaçlarından kaynaklanan sıkıntıları gidereceği için insanoğlunun lehine bir gelişme gibi yanlış bir düşünceye hâkim olan katılımcı oranı %45,7 gibi yüksek sayılabilecek bir oran çıkmıştır. Katılımcıların %30,9'u çölleşme ile küresel ısınma arasında bir ilişki olmadığını, %26,2'si çevre sorunları ile ilgili kaygının abartıldığını, %36,1'i yaptığı şeylerin çevrenin niteliği üzerinde önemli etkilerinin olmadığını, %28,3'ü çevre koruma fikrinin gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını önlemek için gelişmiş ülkeler tarafından uydurulduğunu düşünmektedir. Çevresel tutum ile ilgili olumsuz ifadelerle verilen yanıtlar beklenildiği kadar düşük çıkmamıştır.

Tablo 7. Çevresel Davranış Soruları Frekans Tablosu

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kısa mesafelerde araç kullanmak yerine yürüyüşü tercih ederim	705	48,4	447	30,7	224	15,4	43	3,0	38	2,6	1457	100,0
Bireysel araç kullanımından ziyade toplu taşıma araçlarını kullanmayı tercih ederim.	457	31,4	498	34,2	304	20,9	126	8,6	72	4,9	1457	100,0
Evde ve okulda gereğinden fazla lamba yanıyorsa mutlaka bazılarını kapatırım.	689	47,3	442	30,3	225	15,4	77	5,3	24	1,6	1457	100,0
Evde ve okulda gereksiz şekilde akan muslukları kapatırım.	834	57,2	382	26,2	151	10,4	69	4,7	21	1,4	1457	100,0
Evde enerji tasarruflu lambalar kullanırım.	674	46,3	434	29,8	236	16,2	80	5,5	33	2,3	1457	100,0
Bekleme (stand by) modundaki cihazları kullanmadığım zamanlarda fişten çekerim.	615	42,2	406	27,9	273	18,7	110	7,5	53	3,6	1457	100,0
Telefonumu ve bilgisayarımı şarj ettikten sonra fişten çıkarmaya özen gösteririm.	645	44,3	360	24,7	254	17,4	134	9,2	64	4,4	1457	100,0
Biten pilleri pil toplama kutularına atarım.	268	18,4	394	20,2	422	29,0	304	20,9	169	11,6	1457	100,0
Su kullanımında tasarruflu olmaya özen gösteririm.	605	41,5	489	33,6	230	15,8	97	6,7	36	2,5	1457	100,0
Evdeki çöpleri cam, kâğıt, plastik vb. şekilde ayrıştırır, geri dönüşüm toplama noktalarına bırakırım.	260	17,8	268	18,4	405	27,8	323	22,2	201	13,8	1457	100,0
Kullanılmış kâğıtların arkasındaki boş kısımları müsvedde kağıdı olarak yeniden kullanırım.	445	30,5	406	27,9	337	23,1	189	13,0	80	5,5	1457	100,0
Mümkün oldukça tekrar kullanılabilen kaplarda paketlenmiş ürünleri (çevre dostu ürünler) satın almayı tercih ederim.	323	22,2	360	24,7	460	31,6	236	16,2	78	5,4	1457	100,0

Tek kullanımlık ürünler yerine daha uzun ömürlü ürünleri (şarjlı pil, bez torba vb. gibi) tercih ederim.	430	29,5	446	30,6	369	25,3	166	11,4	46	3,2	1457	100,0
Deodorant, parfüm vb. gibi kozmetik ürünlerde çevre dostu ürünleri tercih ederim.	306	21,0	353	24,2	436	29,9	248	17,0	117	7,8	1457	100,0
Çevreye, hayvanlara, bitkilere zarar veren şeyler yaptığımı gördüğüm insanlara uyarırım.	490	33,6	432	29,6	357	24,5	135	9,3	43	3,0	1457	100,0
Çevre ve doğa ile ilgili belgeselleri izlemeyi, dergileri takip etmeyi, kitapları okumayı severim.	363	24,9	367	25,2	376	25,8	267	18,3	84	5,8	1457	100,0
Çevre ile ilgili derneklere maddi, manevi desteklerde bulunurum.	232	15,9	248	17,0	368	25,3	368	25,3	241	16,5	1457	100,0

Tablo 7'e bakıldığında katılımcıların çevresel davranışları ölçmeye yönelik ifadelerle katılımları olumlu düzeydedir. Özellikle evde ve okulda elektrik (%77,6), su kullanımında (%83,4) tasarruflu olma, tasarruflu lambalar kullanma (87,1), tek kullanımlık ürünler yerine daha uzun ömürlü ürünleri tercih etme (%60,1), çevreye hayvanlara, bitkilere zarar veren şeyler yaptığımı gördüğüm insanları uyarma (%63,2), telefon ve bilgisayarlarını şarj ettikten sonra fişten çıkarma (%69,0), stand-by modundaki cihazları kullanmadığında fişten çekme (%70,1), kağıtların arkalarını müsvedde olarak kullanma (%58,4) gibi ifadelerle katılımın olumlu olduğu görülmektedir. Çevre ile ilgili konularda bilinçli hareket ettiğini ifade eden katılımcılar, katı atıkları ayrıştırma ve geri dönüşüm noktalarını bırakma ve çevreci derneklere maddi, manevi katılım gösterme gibi çevresel eylemlerdeki oranları düşük kalmaktadır. %36,2'si atıkları ayrıştırıp, geri dönüşüm noktalarına bırakırken, %38,6'sı biten pilleri pil toplama kutusuna bırakmakta, %32,9'u çevre ile ilgili derneklere maddi, manevi katılım göstermektedir.

Tablo 8. Çevresel Duyarlılık Soruları Frekans Tablosu

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çevre ile barışık yaşamaya özen gösteririm.	732	50,5	612	42,0	82	5,6	16	1,1	15	1,0	1457	100,0
Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğu için kaynakları etkin ve verimli kullanırım.	578	39,7	691	47,4	158	10,8	22	1,5	8	0,5	1457	100,0
Bilinçli bir tüketici olarak haklarımı bilirim ve kullanırım.	527	36,2	623	42,8	254	17,4	39	2,7	14	1,0	1457	100,0
İnsanlığa faydalı olsa da çevreye zarar veren ürünler üretilmemelidir.	565	38,8	487	33,4	298	20,5	76	5,2	31	2,1	1457	100,0
Elektrik ve su israfına karşı gerekli önlemleri alırım.	576	39,5	631	43,3	199	13,7	37	2,5	14	1,0	1457	100,0
Çevreye duyarlı olan ve yatırım yapan firmaların ürünlerini daha fazla alırım.	372	25,5	534	36,7	424	29,1	97	6,7	30	2,1	1457	100,0
Çevreye verdiğim zararın, bütçeme yansıtacağımı bilirim.	451	31,0	569	39,1	324	22,2	85	5,8	28	1,9	1457	100,0
Bir firmanın çevreye zarar veren faaliyetler içerisinde olduğunu bilirsem o firmaya ait ürünleri satın almam.	422	29,0	538	36,9	373	25,6	81	5,6	43	3,0	1457	100,0
Kâğıtların her iki yüzünü de kullanmadan onu çöp olarak görmem.	519	35,6	509	34,9	275	18,9	106	7,3	48	3,3	1457	100,0
Alacağım bir ürünün fiyatından önce özelliklerine, içerdiklerine ve çevreye etkilerine bakarım.	362	24,8	473	32,5	379	26,0	153	10,5	90	6,2	1457	100,0

Katılımcıların çevresel duyarlılık algılarını ölçmeye yönelik ifadelerle verdikleri yanıtlardan yüksek düzeyde çevresel duyarlılığa sahip oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların %92,5'i çevre ile barışık yaşamaya özen gösterdiğini, %87,1'i kaynakları etkin ve verimli kullandıklarını, %82,8'i elektrik ve su israfına karşı gerekli önlemleri aldığını, %62,2'si çevreye duyarlı olan ve yatırım yapan firmaların ürünlerini daha fazla aldığını, %70,5'i kağıtların her iki yüzünü kullanmadan çöp olarak görmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri verdikleri yanıtlar çevresel tutum ve farkındalıkları gibi çevresel davranışlarının da olumlu olduğunu göstermektedir.

Cinsiyete göre çevresel tutum ve farkındalık ($0,257 > 0,05$), çevresel davranış ($0,042 > 0,05$) ve çevresel duyarlılığa ($0,001 > 0,05$) yönelik ifadeler arasında bir anlam ilişkisi olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem T-Testi'ne bakılmış ve çevresel davranış ile çevresel duyarlılık ifadelerinin ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre erkek öğrencilerin çevresel davranışlarının ifadelerinin ortalaması (2,3574) kadın öğrencilerin çevresel davranış ifadelerinin ortalamasından (2,2903) daha yüksektir. Aynı şekilde erkek öğrencilerin çevresel duyarlılık ifadelerinin ortalaması (2,0545), kadın öğrencilerin çevresel duyarlılık ifadelerinden (1,9557) daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle çevresel davranış ve duyarlılık konusunda cinsiyete göre bir farklılık mevcut olup, erkek öğrenciler kadın öğrencilere kıyasla daha olumlu çevresel davranış ve duyarlılığa sahiptir.

Üniversitede çevre eğitimi alma durumu ile çevresel tutum ve farkındalık ($0,086 > 0,05$) ve çevresel duyarlılık ($0,190 > 0,05$) ifadelerinin ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çevre ile ilgili ders alan öğrencilerin çevresel tutum, farkındalık, davranış ve duyarlılıkları çevre ile ilgili ders almayan öğrencilere göre daha yüksek olacağı hipotezi sadece çevresel tutum ve farkındalık ifadeleri için kabul edilmiş olup, çevresel davranış ve duyarlılık ifadeleri için reddedilmiştir. Üniversitede çevre eğitimi aldığını ifade eden öğrenciler almış oldukları bu derslerin çevreye yönelik davranışlarına katkısının sınırlı olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Sınıf Değişkenine Göre Çevresel Tutum ve Farkındalık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Sınıf	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Tutum ve Farkındalık	Hazırlık	3	2,0345	0,665	3,122	0,008	(1. Sınıf)- (3. Sınıf)
	1. Sınıf	308	2,2975	0,478			
	2. Sınıf	536	2,3352	0,462			
	3. Sınıf	435	2,4013	0,419			

	4. Sınıf	161	2,3984	0,439			
	5 ve üzeri	14	2,5369	0,787			

Tablo 9’da görüldüğü gibi, katılımcıların sınıf durumlarına göre çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın 5. sınıf ve üzeri sınıf öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,5369$). Katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda $F=3,122$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (1. sınıf)-(3. sınıf) şeklinde bulunmuştur. Yani 1. sınıf öğrencileri ile 3. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, 3. sınıf öğrencilerin çevresel tutum ve farkındalık düzeyi 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksektir.

Tablo 10. Fakülte Değişkenine Göre Çevresel Tutum ve Farkındalık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Fakülte	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Tutum ve Farkındalık	BESYO	58	2,4727	0,537	3,020	0,000	(Teknik Bil. MYO)-(BESYO)-(Eğitim)-(İİBF)
	Diş Hek. F.	20	2,3724	0,482			
	Fen-Ede. F.	200	2,3209	0,494			
	İİBF	304	2,3883	0,395			
	Sağlık Bil. F.	60	2,3000	0,465			
	Teknik Bil. MYO	205	2,2449	0,538			
	Konservatuar	10	2,0966	0,295			
	Eğitim F.	158	2,4629	0,396			
	İlahiyat F.	106	2,4125	0,370			
	Sosyal Bil. MYO	139	2,3079	0,496			
	Tıp F.	37	2,4334	0,310			
	Ziraat F.	47	2,3558	0,484			
	Mühendislik F.	113	2,3448	0,420			

Tablo 10’a bakıldığında, katılımcıların fakültelerine göre çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın Beden

Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,4727$). Katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=3,020$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)-(Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu)-(Eğitim Fakültesi)-(İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) şeklinde bulunmuştur. Yani Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri ile BESYO, İİBF ve Eğitim fakülteleri öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri diğer fakülte öğrencilerine göre daha düşüktür.

Tablo 11. Fakülte Değişkenine Göre Çevresel Davranış Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Fakülte	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Davranış	BESYO	58	2,4895	0,627	1,915	0,029	(İlahiyat Fakültesi)-(Teknik Bilimler MYO)
	Diş Hek. F.	20	2,3500	0,526			
	Fen-Ede. F.	200	2,2825	0,680			
	İİBF	304	2,3236	0,585			
	Sağlık Bil. F.	60	2,3472	0,651			
	Teknik Bil. MYO	205	2,2293	0,682			
	Konservatuvar	10	1,9889	0,623			
	Eğitim F.	158	2,3769	0,533			
	İlahiyat F.	106	2,4806	0,628			
	Sosyal Bil. MYO	139	2,2762	0,661			
	Tıp F.	37	2,1937	0,763			
	Ziraat F.	47	2,3392	0,488			
	Mühendislik F.	113	2,3550	0,615			

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların fakültelerine göre çevresel davranış düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,4895$). Katılımcıların çevresel davranış düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda

F=1,915 ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)-(İlahiyat Fakültesi) şeklinde bulunmuştur. Yani İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çevresel davranış düzeyi Teknik Bilimler MYO öğrencilerden belirgin bir şekilde yüksektir.

Tablo 12. Fakülte Değişkenine Göre Çevresel Duyarlılık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Fakülte	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Duyarlılık	BESYO	58	2,3086	0,766	2,594	0,002	(BESYO)-(Fen-Edebiyat F.)-(İİBF)-(Teknik Bil. MYO)-(Konservatuar)-(Sosyal Bil. MYO)
	Diş Hek. F.	20	2,1700	0,343			
	Fen-Ede. F.	200	1,9485	0,573			
	İİBF	304	1,9862	0,574			
	Sağlık Bil. F.	60	2,0133	0,575			
	Teknik Bil. MYO	205	1,9249	0,635			
	Konservatuar	10	1,5900	0,366			
	Eğitim F.	158	2,0456	0,479			
	İlahiyat F.	106	2,0472	0,601			
	Sosyal Bil. MYO	139	1,9633	0,637			
	Tıp F.	37	2,0541	0,660			
	Ziraat F.	47	2,0468	0,512			
	Mühendislik F.	113	2,0487	0,573			

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların fakültelerine göre çevresel duyarlılık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,3086$). Katılımcıların çevresel davranış düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmış ve farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=2,594$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (BESYO)-(Fen-Edebiyat Fakültesi)-(İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)-(Teknik Bilimler MYO)-(Konservatuar)-(Sosyal Bilimler MYO) şeklinde bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle BESYO öğrencilerinin çevresel duyarlılık düzeyi diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksektir.

Tablo 13. Anne Meslek Değişkenine Göre Çevresel Tutum ve Farkındalık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Anne Meslek	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Tutum ve Farkındalık	İşçi	86	2,1640	0,471	2,565	0,013	(İşçi)-(Esnaf)-(Ev Hanımı)
	Memur	69	2,3383	0,457			
	Emekli	63	2,3508	0,472			
	Esnaf	34	2,4462	0,518			
	Serbest Meslek	31	2,3660	2,520			
	Çiftçi	26	2,3594	0,595			
	Ev Hanımı	1140	2,3670	0,445			
	Diğer	8	2,4741	0,514			

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların anne meslek değişkenine göre çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalama annesinin mesleğine diğer meslek türlerini işaretleyen öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,4741$). Katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=2,565$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (işçi)-(Esnaf)-(Ev Hanımı) şeklinde bulunmuştur. Yani anne mesleği işçi olan katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeyi anne mesleği esnaf ve ev hanımı olan katılımcılara göre daha düşüktür.

Tablo 14. Baba Meslek Değişkenine Göre Çevresel Davranış Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Anne Meslek	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Davranış	İşçi	267	2,2474	0,648	2,519	0,014	(İşçi)-(Esnaf)
	Memur	256	2,3396	0,646			
	Emekli	310	2,3136	0,602			
	Esnaf	190	2,4421	0,621			

	Serbest Meslek	184	2,2823	0,661			
	Çiftçi	176	2,2797	0,590			
	İşsiz	35	2,5476	0,651			
	Diğer	39	2,3989	0,550			

Tablo 14'e göre katılımcıların baba meslek değişkenine göre çevresel davranış düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın işsiz babalara sahip öğrencilerde olduğu görülmektedir ($X=2,5476$). Katılımcıların çevresel davranış düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=2,519$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (işçi)-(Esnaf) şeklinde bulunmuştur. Yani baba mesleği esnaf olan katılımcıların çevresel davranış düzeyi baba mesleği işçi katılımcılara göre daha yüksektir.

Tablo 15. Öğrencinin Eline Geçen Toplam Miktar Değişkenine Göre Çevresel Tutum ve Farkındalık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Elinize Geçen Toplam Miktar	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Tutum ve Farkındalık	500 TL'den Az	586	2,3228	0,462	3,399	0,009	(500 TL'den az)-(501TL-750 TL arası)
	501 TL-750 TL arası	650	2,3986	0,415			
	751 TL-1000 TL arası	129	2,3397	0,505			
	1001 TL-1250 TL arası	39	2,3537	0,508			
	1251 TL-1500 TL arası	53	2,2212	0,649			

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların eline geçen toplam miktar değişkenine göre çevresel tutum ve farkındalık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalama 501 TL-751 TL arası eline para geçen öğrencilerdedir

($X=2,3986$). Katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=3,399$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (500 TL'den az)-(501TL-750 TL arası) şeklinde bulunmuştur. Yani 500-751 TL arası eline para geçen öğrencilerin çevresel tutum ve farkındalık düzeyi 500 TL'den az eline para geçen öğrencilere göre daha yüksektir.

Tablo 16. Öğrencinin Eline Geçen Toplam Miktar Değişkenine Göre Çevresel Duyarlılık Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Elinize Geçen Toplam Miktar	N	X	Standart Sapma	F	P	Anlamlı Fark
Çevresel Duyarlılık	500 TL'den Az	586	1,9505	0,570	5,602	0,000	(500 TL'den az) -(501TL-750 TL arası)-(1251 TL-1500 TL arası)
	501 TL-750 TL arası	620	2,0755	0,583			
	751 TL-1000 TL arası	129	2,0016	0,644			
	1001 TL-1250 TL arası	39	1,8564	0,565			
	1251 TL-1500 TL arası	53	1,8151	0,686			

Katılımcıların eline geçen toplam miktar değişkenine göre çevresel duyarlılık düzeyleri karşılaştırıldığında, en yüksek ortalamanın 501 TL-751 TL arası eline para geçen öğrencilerdedir ($X=2,0755$). Katılımcıların çevresel tutum ve farkındalık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA sonucunda $F=5,602$ ve ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü (500 TL'den az)-(501TL-750 TL arası)- (1251 TL-1500 TL arası) şeklinde bulunmuştur. Yani 500-751 TL arası eline para geçen öğrencilerin çevresel duyarlılık düzeyi 500 TL'den az ve 1251 TL-1500 TL arası eline para geçen öğrencilere göre daha yüksektir.

Sonuç ve Öneriler

Kapitalist tüketim kültürünün her geçen gün baskınlığını artırdığı dünyada, daha fazla tüketmenin bir mutluluk kaynağı görülmesi gerçeği, çevre üzerinde çok büyük sorunlara yol açmaktadır. Bireylerin haz tatmini için tüketim yapması, hem üretilen nesnelerin çevreye bırakılmasına hem de bu ürünlerin üretim sürecinde kullanılan unsurların çevreye yük bindirmesine yol açmaktadır. Bu noktada bireylerin çevre ile ilgili duyarlılık ve farkındalıklarının yüksek olması çevrenin korunması ve geliştirilmesi hususunda önem arz etmektedir.

Üniversitelerde öğrenim gören aktif genç nüfusun çevre ile ilgili konularda olumlu yaklaşımlara sahip olması hem günümüzde hem de gelecekte temiz ve sağlıklı çevrenin sürdürülebilirliğinde etken olacaktır. Bu bireyler, hem gelecekte çeşitli kurumları etkileyecek ve yönlendirecek profesyoneller olacak hem de yeni nesillerin yetişmesinde önemli ebeveynler olacaklardır. Bu bakımdan üniversitede öğrenim gören gençlerin çevre ile ilgili yaklaşımlarının ne durumda olduğu ve çevre ile ilgili tutum, duyarlılık, farkındalık ve davranışlarının geliştirilmesinde hangi hususlarda noksanlık olduğunu tespit etmek çevresel sorunların çözümünde etken olacaktır.

Yapılan bu çalışmada benzer çalışmalarda da ortaya konulduğu gibi (Müderrişoğlu ve Altanlar, 2011; katılımcıların çevre ile ilgili bilgi düzeyleri yüksek düzeyde çıkmış ve çevreye yönelik yaklaşımlarının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Oğuz ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında bulunan sonucun aksine çalışmada çevre bilgi düzeyinin çevresel konularda olumlu davranışlara dönüştüğü görülmüştür.

Katılımcılar arasında aile ve arkadaş ortamında çevre ile ilgili konuların konuşulma oranı yüksektir. Bireylerde çevre ile ilgili konularda olumlu tutum, davranış ve duyarlılıkların gelişmesinde bu durumun etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Ancak çevresel tutum ile ilgili olumsuz ifadeler de katılım beklenenden yüksek çıkmıştır. Bu durum bazı katılımcılar her ne kadar çevre ile ilgili olumlu yaklaşıma sahip olduğunu ifade etse de çevre ile ilgili bilgilerinin yanlış veya eksik olduğunu göstermektedir.

Çevresel konularda bilinçli hareket ettiğini ifade eden katılımcıların atıkları ayrıştırma-geri dönüştürme oranlarının düşük olduğu gözlenmiştir. Bu durum sadece katılımcıların bu yönde davranış göstermesinden kaynaklanmamaktadır. Öğrencilerin kaldıkları yurtlarda, yemekhane ve kantinlerde, fakültelerde ve hatta cadde ve sokaklarda bile atık ayrıştırmaya/geri dönüştürmeye yönelik kutuların/konteynerlerin/merkezlerin az olması ya da hiç olmaması da bu duruma yol açan nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çevre ile ilgili derneklere katılımın düşük kalmasında Tokat ili genelinde çok fazla aktif dernek olmaması da etkindir.

Çalışmada çevre ile ilgili konularda yeterince bilgi sahibi olsalar da gündelik hayatta tutum ve davranışlarının aynı düzeyde olmadığına yönelik hipotez reddedilmiştir. Benzer bazı çalışmada çıkan sonuçların aksine (Oğuz vd., 2011; Kılıç, 2013; Kanbak, 2015) katılımcıların olumlu çevresel tutum ve farkındalıkları, çevresel davranışlarına da yansımıştır.

Çevre ile ilgili ders alan katılımcıların bu tür dersi almayan katılımcılara göre çevresel yaklaşımlarının daha olumlu olacağına yönelik hipotez reddedilmiştir. Buna göre, çevre dersi alan katılımcıların çevresel tutum ve farkındalıklarında biraz farklılık oluşsa da çevre ile ilgili derslerin çevreye yönelik olumlu yaklaşımlara etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir. Çevre ile ilgili derslerin teorik olarak işlenmesi, görsel-işitsel materyallerin fazla kullanılmaması bu durumu etkileyen etmenler olarak sıralanabilmektedir.

Katılımcıların çevreye yönelik yaklaşımlarının cinsiyete göre farklılık göstereceğine yönelik hipotez kabul edilmiştir. Diğer bazı çalışmaların aksine (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003; Şama, 2003; Şenyurt vd., 2011) erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha olumlu çevresel duyarlılık ve davranışa sahip olduğu gözlenmiştir.

Katılımcıların çevreye yönelik yaklaşımlarının öğrencilerin sınıflarına göre farklılık göstereceğine yönelik hipotez kabul edilmiştir. Hazırlık ve 1. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik olumlu yaklaşımlarının ortalamaları diğer sınıflara (3., 4. ve 5. ve üzeri) göre daha düşük çıkmıştır. Çevreye yönelik olumlu yaklaşım ortalaması en yüksek 3. sınıf öğrencilerinde görülmüştür.

Katılımcıların çevreye yönelik yaklaşımlarının öğrencilerin fakültelerine göre farklılık göstereceğine yönelik hipotez kabul edilmiştir. Çevre ile ilgili olumlu yaklaşım oranları en yüksek fakülte Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu olmuştur. Çevre ile ilgili olumlu yaklaşım oranları en düşük katılımcılar ise Tokat Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu öğrencileri olmuştur.

Katılımcıların çevreye yönelik yaklaşımlarının öğrencilerin eline geçen toplam miktara göre farklılık göstereceğine yönelik hipotez kabul edilmiştir. Aylık eline geçen miktar 500 TL-750 TL arası olan öğrencilerin çevresel tutum, farkındalık ve duyarlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çevresel sorunlar ile ilgili farkındalık oluşturma ve bu farkındalığı geliştirerek tüketim kültürünün oluşturduğu çevresel yıkımı bir nebze olsun hafifletme görevi her ne kadar bu doğada yaşayan herkesin görevi olsa da devlet, kamu otoriteleri, yerel yönetim birimleri, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları da bu konuda etkili olmak zorundadır. Tüketim kültürünün ortaya çıkardığı sınırsız ve doyumsuz tüketim olgusunun devam ettirilemeyeceğini vurgulayan, nesnenin moda değerinin değil kullanım değerinin ortaya çıkarılması savunan, ulusal çaptaki savurganlığı önleyici politikaların geliştirilmesi hem günümüzdeki insanların hem de gelecek kuşakların daha yaşanabilir bir dünyaya sahip olması

için elzem görünmektedir. İşte bu noktada üniversitelerde de çevreyi kapsayıcı ve geliştirici politikaların ön plana çıkarılması önem arz etmektedir. Üniversitede öğrenim gören gençlerin aktif katılımlarının sağlandığı çevre sevgisini merkeze alan etkinliklerin gerçekleştirilmesi; sivil toplum kuruluşları ile ortak hareketle üniversite gençliğinin potansiyelinden faydalanarak hem üniversite genelinde hem yöre genelinde etkili çevresel organizasyonların (doğa yürüyüşü, fidan dikimi, atık ayrıştırma, sıfır atık, çöp toplama etkinlikleri vb.) kamu kurum yetkililerinin de katılımı ile teşvik edilmesi; üniversite içerisinde yeşil ve ağaçlı açık alan oranını artırılarak çevreci bir yapıya kavuşturulması gibi çok fazla emek gerektirmeyen basit önlemlerle bireylerde çevre bilinci ve farkındalığı artırılabilir.

Unutmamak gerekir ki tüketim toplumu olarak tüketimimizi kısıtlamaya yönelik herhangi bir şey yapamıyorsa, tüketim sonrasında çıkan atıkları tekrar dönüştürerek kazandırmaya önem vermemiz gerekmektedir. Bu doğrultuda hem Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi genelinde hem de Tokat genelinde atık ayrıştırmaya/geri dönüştürmeye yönelik kutu, konteyner, toplama merkezi sayısının da ciddi bir şekilde artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Ademoğlu, Seda, Celap, Ayşe Beyza ve Kadırgan, A. Neşet (2016), "Halkın Katılımı ve Çevresel Farkındalık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Kuzguncuk Bostanı Örneği", *4. Uluslararası KentSEL ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi*: 199-213.
- Altunışık, Remzi, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Serkan ve Yıldırım, Engin (2010), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (Adapazarı: Sakarya Kitabevi).
- Baudrillard, Jean (2017), *Tüketim Toplumu*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları), (Çev. Nurgül Tatal ve Ferda Keskin).
- Berberoğlu, Giray ve Tosunoğlu, Canan (1995), "Exploratory and Confirmatory Factor Analyses of an Environmental Attitude Scale (Eas) For Turkish University Students", *Journal of Environmental Education*, 26(3): 40-44.
- Birdişli, Fikret (2014), "Çevreye Metaekolojik Yaklaşım ve Doğada Karşılıklı Dayanışma İlkesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1): 25-46.
- Butzer, Karl W. (1971), *Environment and Archeology: An Ecological Approach to Prehistory*, (Chicago: Aldine, Atherton Inc).
- Çabuk, Burcu ve Karacaoğlu, Cem (2003), "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 26(1-2): 189-198.
- ÇEKUD (2016), Çevre, "Tüketim Kültürü", Mart 2016, <http://www.cekud.org.tr/wp-content/uploads/gazete/gazete-mart-2016.pdf>, (26.07.2018).
- Çoban, Aykut (2012), "Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi", *Yeşil ve Siyaset*, Orçun İmga ve Hakan Olgun (Edt.), (Ankara: Lotus Yayınevi): 61-94.

- Dal, Nil Esra (2017), "Tüketim Toplumu ve Tüketim Toplumuna Yöneltilen Eleştiriler Üzerine Bir Tartışma", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(10): 1-21.
- Dinçer (Nazlıoğlu), Meral (1988), *Çevre Bilincinin Oluşumunda Çevre Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Doğanay, Ahmet, Ataizi, Murat, Şimşek, Ali, Balaban S. Jale ve Akbulut, Yavuz (2012), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Ali Şimşek (Edt.), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset).
- Erdal, Hilmi, Erdal, Gülistan ve Yücel, Mustafa (2013), "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Bilinç Düzeyi Araştırması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği", *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 4: 55-65.
- Erzengin, Ömer Utku ve Teke, Emine Çetin (2013), "A Study on Developing Environmental Behaviour and Attitude Scale for University Students", *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 3(2): 49-56.
- Featherstone, Mike (2007), *Consumer Culture and Postmodernizm*, (London: Sage Publication).
- Gül, Fikri (2013), "İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14: 17-21.
- Güven, Ezgi ve Aydoğdu, Mustafa (2012), "Çevre Sorunlarına Yönelik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Öğretmen Adaylarının Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi", *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 2: 185-202.
- Kanbak, Ayşegül (2015), "Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Davranışları: Farklı Değişkenler Açısından Kocaeli Üniversitesi Örneği", *KOSBED*, 30: 77-90.
- Karadayı, Esen Fatma (2010), *Ege ve Yaşar Üniversitesi Öğrencilerinin Örneğinde Küresel Isınmanın Çevre Bilinci ve Davranışlar Üzerine Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İzmir: Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Karakehya, Naile (2013), "Tüketim Toplununun Çevresel Etkileri", *International Conference on Eurasian Economies 2013: 778-782*.
- Karatekin, Kadir (2011), *Sosyal Bilimler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can ve Çoban, Aykut (2009), *Çevre Politikası*, (Ankara: İmge Kitabevi).
- Kılıç, Selim (2013), "Yükseköğretimde Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Oluşumuna Etkisi: Niğde Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Örneği", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1): 63-80.
- Milfont, Taciano L. ve Duckitt, John (2004), "The Structure of Environmental Attitudes: A First –and Second– Order Confirmatory Factor Analysis", *Journal of Environmental Psychology*. 289-03.
- Müderisoğlu, Haldun ve Altanlar, Aslı (2011), "Attitudes and Behaviors of Undergraduate Students toward Environmental Issues", *International Journal of Environmental Science and Technology*, 8(1): 159-168.
- Nar, Mehmet Şükrü (2015), "Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(37): 941-954.
- Oğuz, Dicle, Çakıcı, Işıl ve Kavas, Safiye (2011), "Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Çevre Bilinci", *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12: 34-39.
- Qu, Ying; Liu, Yakun; Nayak, Raveendranath Ravi ve Li Mengru (2015), "Sustainable development of eco-industrial parks in China: effects of managers' environmental awareness on the

relationships between practice and performance”, *Journal of Cleaner Production*, 87: 328-338.

- Saygılı, Metin, Özdemir, Aydın Erhan, Ahmet Erhan ve Erden, Caner (2016), “Çevre Bilinci ve Çevre Dostu Ürün Bilincine İlişkin Tutumların İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma – Adıyaman Üniversitesi Örneği”, *3rd. International Symposium on Environment and Morality ISEM 2016*: 1089-1098.
- Şahin, Ümit (2012), “Yeşil Düşünce”, *Yeşil ve Siyaset*, Orçun İmge ve Hakan Olgun (edt.), (Ankara: Lotus Yayınevi): 11-60.
- Şama, Erdoğan (2003), “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2): 99-110.
- Şengün, Hayriye (2007), “Doğa Tarihi ve Biyo-Eğitimin Kültürel Boyutu: Türkiye’deki Atasözleri ve Boşançlar Bağlamında İncelenmesi”, *Çevre ve Politika*, Ayşegül Mengi (edt.), (Ankara: İmge Yayınevi).
- Şenyurt, Arzu, Temel, Ayla Bayık ve Özkahraman, Şükran (2011), “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Konulara Duyarlılıklarının İncelenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(1): 8-15.
- Taflı, Tuğba ve Ateş, Ali (2016), “Development of Environmental Attitude Scale towards Pre-Service Biology Teachers”, *Journal of Education and Practise*, 7(32): 33-40.
- Timur, Serkan (2011), *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Tuna, Muammer (2006), *Türkiye’de Çevrecilik*, (Ankara: Nobel Yayıncılık).
- Tunç, Ayşegül Özbebek, Ömür, Gökçe Akdemir ve Düren A. Zeynep (2012), “Çevresel Farkındalık”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47: 227-246.
- Türküm, Sibel (1998), “Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci”, *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan*, (Eskişehir: Açıköğretim Yayınları).
- Uzun, Naim ve Sağlam, Necdet (2006), “Orta Öğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30: 240-250.
- Ünal, Sevil ve Dımışki, Ebru (1999), “UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17: 142-154.
- Williams, Raymond (1976), *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, New York: Oxford University Press.
- Yeşilyurt, Selami; Gül, Şeyda ve Demir, Yavuz (2013), “Biyoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci ve Çevre Duyarlılığı: Ölçek Geliştirme Çalışması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25): 38-54.

www.tdk.gov.tr

Zencirkıran, Mehmet (2018), *Sosyoloji*, Bursa: Dora Yayıncılık.